

Přednáška č. 5

NÁSTROJE ŘÍZENÍ NÁKLADŮ

14.10.2008

doc.Ing. Roman Zámečník, PhD.

Osnova přednášky

1. ŘÍZENÍ NÁKLADŮ
2. KALKULACE NÁKLADŮ
3. ROZPOČTY
4. PLÁNOVÁNÍ NÁKLADŮ
5. TECHNICKOHOSPODÁŘSKÉ
NORMY

1. ŘÍZENÍ NÁKLADŮ

Řízení nákladů – snižování nákladů – zvyšování hospodárnosti.

Faktory určující výši nákladů:

1. faktory ovlivnitelné podnikatelem ve výrobní oblasti,
2. faktory ovlivnitelné podnikatelem v jiných oblastech,
3. faktory neovlivnitelné podnikatelem.

1. ŘÍZENÍ NÁKLADŮ

Mezi nejdůležitější nástroje řízení nákladů patří:

- kalkulace nákladů,
- rozpočetnictví,
- plánování nákladů, normativy a limity nákladů,
- THN.

2. KALKULACE NÁKLADŮ

- důležitý nástroj řízení nákladů
- nezbytné je sledování nákladů i z *hlediska věcného*, tj. podle výkonů (výrobků a služeb) → *kalkulace vlastních nákladů* → stanovení vnitropodnikových cen výkonů, sestavování rozpočtů, kontrola a rozbor hospodárnosti výroby a rentability výkonů, limitování nákladů apod.

2. KALKULACE NÁKLADŮ

Kalkulace nákladů → písemný přehled jednotlivých složek nákladů a jejich úhrn na kalkulační jednici.

„... v hospodářské praxi znamená kalkulace výpočet zaměřený speciálně na postižení nákladů, které je třeba vynaložit na vznikající výkon.“

Předmětem kalkulace je *kalkulační jednice* a *kalkulované množství*.

2. KALKULACE NÁKLADŮ

Důvody pro přiřazování nákladů na kalkulační jednici

*Cílem přiřazování nákladů je získání přesných informací o nákladech určitého objektu s hlavním zřetelem na rozhodovací úlohu, která se má řešit → *alokace nákladů.**

Principy alokace

- *princip účinnosti*
- *princip únosnosti nákladů*
- *princip průměrování*

2. KALKULACE NÁKLADŮ

Alokační fáze:

1. Přiřazení přímých nákladů objektu alokace
2. Vyjádření nepřímých nákladů k objektu
3. Co nejpřesnější vyjádření nepřímých nákladů

2. KALKULACE NÁKLADŮ

Všeobecný kalkulační vzorec zahrnuje tyto kalkulační položky:

1. Přímý (jednicový) materiál

2. Přímé (jednicové) mzdy

3. Ostatní přímé (jednicové) náklady

4. Provozní (výrobní) režie

1.- 4. Vlastní náklady výroby

5. Správní režie

1.- 5. Vlastní náklady výkonu

6. Odbytové náklady

1.- 6. Úplné vlastní náklady výkonu

7. Zisk (ztráta)

1.- 7. Prodejní cena (cena výkonu)

2. KALKULACE NÁKLADŮ

1) přímý materiál

2) přímé mzdy

3) ostatní přímé náklady

A) NÁKLADY PŘÍMÉ

4) výrobní režie technologická

5) výrobní režie všeobecná

B) REŽIE VÝROBNÍ

VLASTNÍ NÁKLADY VÝROBY (PROVOZU) A+B

6) zásobovací režie

7) správní režie

VLASTNÍ NÁKLADY VÝKONU

8) odbytová režie

ÚPLNÉ VLASTNÍ NÁKLADY VÝKONU

9) zisk

CENA VÝKONU (základní)

2. KALKULACE NÁKLADŮ

Položky kalkulačního vzorce se tedy rozdělují na dvě skupiny:

1. *přímé náklady* (přímo souvisí s příslušným výkonem), na kalkulační jednici se určují přímo na základě norem nebo přesným zjištěním jejich skutečné výšky (první 3 položky kalkulačního vzorce),
2. *nepřímé (režijní) náklady*, které se týkají vícero výkonů, jsou společné pro všechny vyráběné výrobky. Na kalkulační jednici se vypočítají jen určitým rozvrhnutím (dělením, rozpočítáním, přirážkou, odčítáním apod.).

2. KALKULACE NÁKLADŮ

Způsob stanovení vlastních nákladů na kalkulační jednici

Přímé náklady

Režijní náklady

Základna pro rozvrhování režijních nákladů:

- veličiny peněžní, naturální
- *nevýrobní střediska* → počet vyřízených zakázek (středisko prodeje), množství zpracovaných dat (výpočetní středisko), počet vyexpedovaných výrobků (středisko expedice) apod.

2. KALKULACE NÁKLADŮ

Měla by být zvolena tak, aby:

- režijní náklady byly k ní v maximální míře v příčinné závislosti z hlediska jejich celkových změn,
- tvořila podstatný podíl ve struktuře nákladů,
- byla dostatečně velká, stálá a snadno zjistitelná.

2. KALKULACE NÁKLADŮ

Jako rozvrhovou základnu je vhodné použít:

- *naturálních ukazatelů*
- *více rozvrhových základen*
- *co nejvíce diferencovaných zúčtovacích sazeb*
- *dynamických kalkulací*

2. KALKULACE NÁKLADŮ

Druhy kalkulací

1. *z hlediska doby sestavování:*

a) *kalkulace předběžné*

➤ **kalkulace operativní**

➤ **kalkulace plánové**

➤ **kalkulace propočtové**

b) *kalkulace výsledné*

2. KALKULACE NÁKLADŮ

2. z hlediska struktury:

- a) **postupná kalkulace**
- b) **průběžná kalkulace**

3. z hlediska úplnosti nákladů:

- a) **kalkulace úplných (plných) nákladů**
- b) **kalkulace neúplných nákladů**

2. KALKULACE NÁKLADŮ

Kalkulační metody

1. kalkulace dělením

- prostá kalkulace dělením,
- stupňovitá (stupňová) kalkulace dělením,
- kalkulace dělením poměrovými čísly;

2. kalkulace přirážkové

2. KALKULACE NÁKLADŮ

3. kalkulace ve sdružené výrobě

- zůstatková (odečítací) metoda,
- rozčítací metoda,
- metoda kvantitativní výtěže;

4. kalkulace rozdílové (metoda standardních nákladů, metoda normová);

5. kalkulace neúplných nákladů (kalkulace variabilních nákladů, kalkulace přímých nákladů);

6. netradiční kalkulační postupy (ABC, Target Costing).

2. KALKULACE NÁKLADŮ

Příklady na procvičení kalkulačních metod – přírážková kalkulace

Př. 1 V podniku se vyrábí dva druhy výrobků (A a B). Objem výroby a prodej za období je 1 000 ks výrobku A a 60 ks výrobku B. Tržní cena výrobku A je 19 tis.Kč/ks a výrobku B 307 tis.Kč/ks. Náklady na přímý materiál v tis. Kč/ks jsou u výrobku A 6 a u výrobku B 80, náklady na přímé mzdy v tis.Kč/ks činí u výrobku A 2 a u výrobku B 40. Nepřímé náklady za období jsou ve výši 22 000 tis. Kč. Rozvrhovou základnu nepřímých nákladů tvoří přímé mzdy.

Kalkulace úplných nákladů a výpočet zisku pro jednotlivé výrobky za období:

Položka	Výrobek [tis.Kč/ks]		Výrobek [tis.Kč/období]		Celkem za období [tis. Kč]
	A	B	A	B	
objem výroby [ks/období]	X	X	1 000	60	X
dosažená cena	19	307	19 000	18 420	37 420
přímý materiál	6	80	6 000	4 800	10 800
přímé mzdy	2	40	2 000	2 400	4 400
nepřímé náklady	10	200	10 000	12 000	22 000
úplné náklady	18	320	18 000	19 200	37 200
zisk	1	- 13	1000	- 780	220

Výrobek B se jeví jako ztrátový a tedy pro podnik nevýhodný. Tento závěr je významně ovlivněn volbou rozvrhové základny a dává zkrácené informace pro rozhodování .

2. KALKULACE NÁKLADŮ

Příklady na procvičení kalkulačních metod – kalkulace variabilních nákladů

Př. 2 Z vnitropodnikového účetnictví byly získány výsledky, které shrnuje následující tabulka:

	A	B	C	Celkem
Tržby	1 500	2 000	1 000	4 500
Variabilní náklady	250	450	200	900
Příspěvek na úhradu	1 250	1 550	800	3 600
Fixní náklady	X	X	X	3 100
Výsledek hospodaření	X	X	X	500

Z tabulky je patrné, že na úhradu fixních nákladů a zisku přispívá nejvíce výrobek B (1 550 Kč), nejméně výrobek C (800 Kč).

2. KALKULACE NÁKLADŮ

Příklady na procvičení kalkulačních metod – kalkulace variabilních nákladů

Př. 3 V podniku se vyrábí dva druhy výrobků (A a B). Objem výroby a prodej za období je 1 000 ks výrobku A a 60 ks výrobku B. Tržní cena výrobku A je 19 tis.Kč/ks a výrobku B 307 tis.Kč/ks. Náklady na přímý materiál v tis. Kč/ks jsou u výrobku A 6 a u výrobku B 80, náklady na přímé mzdy v tis.Kč/ks činí u výrobku A 2 a u výrobku B 40. Nepřímé náklady za období jsou ve výši 22 000 tis. Kč. Kalkulace neúplných nákladů a výpočet zisku za období:

Položka	Výrobek [tis.Kč/ks]		Výrobek [tis.Kč/období]		Celkem za období [tis. Kč]
	A	B	A	B	
objem výroby [ks/období]	X	X	1 000	60	X
dosažená cena	19	307	19 000	18 420	37 420
přímý materiál	6	80	6 000	4 800	10 800
přímé mzdy	2	40	2 000	2 400	4 400
hrubé rozpětí	11	187	11 000	11 220	22 220
nepřímé náklady	X	X	X	X	22 000
zisk	X	X	X	X	220
hrubé rozpětí/cena [%]	57,89 %	60,91 %	57,89 %	60,91 %	59,38 %

Podíl hrubého rozpětí a ceny v % je vyšší u výrobku B (60,91) než u výrobku A (57,89). Výrobek B je tedy z tohoto hlediska pro podnik výhodnější než výrobek A.

Zkreslené informace pro rozhodování dává zisk na jeden kus v tis.Kč/ks (1;-13) při kalkulaci úplných nákladů přírážkovým způsobem (při rozvrhové základně přímé mzdy). Podle tohoto výpočtu je výrobek A ziskový a výrobek B ztrátový.

3. ROZPOČTY

Rozpočetnictví:

- hlavní nástroj finančního a vnitropodnikového řízení.
- zaměřeno na stanovení budoucích nákladů, výnosů, hospodářského výsledku, příjmů a výdajů, které vyplývají z dlouhodobých i krátkodobých cílů podniku, a na kontrolu plnění těchto cílů.
- stanovuje konkrétní úkoly jak pro celý podnik, tak pro jednotlivé útvary.
- navazuje na ostatní nástroje podnikového a vnitropodnikového řízení,
- důležité jsou rozpočty v řízení režijních nákladů.

3. ROZPOČTY

Rozpočet → plán, s jehož pomocí zjišťujeme náklady a výnosy podniku nebo vnitropodnikových útvarů na jejich plánovanou činnost v určitém období.

Funkce rozpočtů:

- ukládat úkoly v nákladech jednotlivým vnitropodnikovým útvarům.
- kontrolovat hospodárnost v jednotlivých vnitropodnikových útvarech a spojovat výsledky kontroly s hmotnou zainteresovaností pracovníků.
- poskytovat podklady pro stanovení sazeb (přirážek) režii v předběžných kalkulacích nákladů a pro zúčtování nákladů v účetnictví.

3. ROZPOČTY

Třídění rozpočtů:

a) podle období na které se sestavují

- dlouhodobé rozpočty finančních zdrojů,
- roční rozpočty výnosů, nákladů a zisku,
- krátkodobé (čtvrtletní, měsíční) rozpočty a rozpočet peněžních příjmů a výdajů,

b) podle stupně řízení, za který se sestavují

- základní (za jednotlivá hospodářská střediska nebo výkony),
- souhrnné (za vyšší stupně řízení),

3. ROZPOČTY

c) podle rozsahu zachycovaných nákladů a výnosů

- rozpočty zachycují všechny náklady a výnosy,
- rozpočty zachycují jen část nákladů a výnosů.

d) podle počtu variant plánu

- pevné (pro jednu variantu plánu výkonů)
- pohyblivé, pružné, variantní (pro více variant plánu nebo pro různé stupně využití výrobní kapacity).

3. ROZPOČTY

Rozpočty nákladů a výnosů lze stanovit těmito základními principy:

1. rozpočet se sestavuje na základě ostatních částí plánu podniku (globálně),
2. vypracují se rozpočty vnitropodnikových útvarů (středisek) a jejich sumarizací a vyloučením duplicit se sestaví rozpočet za celý podnik.

3. ROZPOČTY

Hlavní rozdíly mezi rozpočtem a kalkulací

rozpočet	kalkulace
<ul style="list-style-type: none"> – vypočítává se pro určité období – je zaměřen na náklady a výnosy – u nákladů je prvořadé hledisko odpovědnosti, tj. hledisko organizačně místní – týká se vnitropodnikového útvaru – je podrobnější v režijních nákladech	<ul style="list-style-type: none"> – vypočítává se pro určitý počet výrobků – je zaměřena na náklady – u nákladů je prvořadé hledisko účelu jejich vynaložení a místa vzniku – týká se výkonů (výrobků, služeb) – režijní náklady shrnuje do globálních položek (tím nevypovídá kolik režie výrobek skutečně vyvolal, ale kolik mu bylo přiřazeno).

4. PLÁNOVÁNÍ NÁKLADŮ

Důležitá podmínka efektivity.

Požadavkem efektivity podnikové činnosti → realizovat plánovaný objem produkce při relativně nejnižších nákladech.

Základní úloha plánování nákladů → stanovení minimálního objemu nákladů na plánované výkony, odhalování a využívání rezerv podniku při snižování nákladů.

4. PLÁNOVÁNÍ NÁKLADŮ

Plán nákladů podniku můžeme sestavit ve dvou formách:

- a) plán nákladů v druhovém členění (rozpočet nákladů),
- b) plán nákladů v kalkulačním členění (rozpočet výkonů).

Plán nákladů v druhovém členění obsahuje výši nákladů vypočítanou následovně:

- výchozí náklady + změny nákladů vyvolané rozdílným působením jednotlivých faktorů v plánovaném období vůči výchozímu období,
- snížení celkové výchozí nákladovosti nebo nákladovosti jednotlivých nákladových položek vlivem racionálního využívání disponibilních zdrojů.

4. PLÁNOVÁNÍ NÁKLADŮ

Při sestavování plánu nákladů se v druhovém členění aplikují dvě metody:

- a) souhrnná (globální) – přímo za podnik,
- b) rozpočtová – podle hospodářských středisek.

Rozpočet nákladů na výkony je souhrnnou plánovou kalkulací. Základem pro jeho vypracování jsou plánové kalkulace nákladů

5. THN

Technickohospodářské normy určují nutné množství výrobních činitelů vynakládaných na určitou jednici výkonu, nebo nutné množství určitého druhu zásob.

- normy spotřeby přímého (jednicového) materiálu,
- normy spotřeby času práce zahrnované do přímých (jednicových) mezd,
- normy spotřeby technologické energie (jednicové),
- normy spotřeby režijního materiálu, paliv, energie,
- normy spotřeby času zahrnované do režie,
- kapacitní normy výrobnosti strojů a zařízení,
- normy odpisů,
- normy zásob,
- normy podílu jakostních tříd výrobků.